

Sylvia Bezak

Zaangażowanie Inuitów na forum kanadyjskim i międzynarodowym w kwestii zmian klimatu i środowiska Arktyki w kontekście ochrony ich praw tubylczych

TransCanadiana 7, 177-195

2014-2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sylvia Bezak

Jagiellonian University

**ZAANGAŻOWANIE INUITÓW NA FORUM
KANADYJSKIM I MIĘDZYNARODOWYM W KWESTII
ZMIAN KLIMATU I ŚRODOWISKA ARKTYKI
W KONTEKŚCIE OCHRONY ICH PRAW TUBYLCZYCH**

Abstract

The aim of this essay is to investigate how the Inuit experience and respond to a changing climate and the environment of the Arctic. In the centre of their interest and involvement on the international stage is the protection of indigenous peoples' rights in the context of the global warming. Inuit political leaders argue that climate change is a question of Inuit right to exist and survive as an indigenous people. Moreover, the climate change is believed to affect the fulfillment of fundamental human rights.

Résumé

Le but de cet essai est d'étudier comment l'expérience des Inuits et répondre à l'évolution du climat et de l'environnement de l'Arctique. Au centre de leur intérêt et leur implication sur la scène internationale est la protection des droits des peuples autochtones dans le contexte d'un réchauffement de la planète. Les dirigeants politiques Inuits affirment que le changement climatique est une question de droit des Inuits à exister et à survivre en tant que peuple autochtone. En outre, le changement climatique est censé affecter le respect des droits humains fondamentaux.

W 1977 r., w odpowiedzi na pojawienie się już nie tylko regionalnych, ale i międzynarodowych wyzwań, które w bezpośredni i istotny sposób zaczęły wpływać na życie Inuitów (m.in. szybki wzrost znaczenia geostrategicznego Arktyki ze względu na rosnące, światowe zapotrzebowanie na jej zasoby naturalne oraz na postępującą industrializację regionu arktycznego), utworzona została Inuit Circumpolar Conference (ICC), czyli Około-biegunowa Konferencja Inuitów. ICC

przemianowana została z czasem na Inuit Circumpolar Council (ICC), Około biegunową Radę Inuitów. Reprezentuje ona całą, transgraniczną wspólnotę Inuitów (obecnie około 160 tys. osób), żyjących na Grenlandii, w Kanadzie, Stanach Zjednoczonych oraz w Federacji Rosyjskiej (rosyjscy Inuici, zamieszkujący Autonomiczny Okręg Czukocki, stali się pełnoprawnymi członkami Rady dopiero w 1992 r., wraz z upadkiem Związku Radzieckiego)¹. W preambule do Karty ustanawiającej powstanie 15 czerwca 1977 r. Inuit Circumpolar Conference zawarty został manifest Inuitów jako odrębnej grupy autochtonicznej i zarazem zjednoczonej wewnętrznie społeczności:

My Inuici, jesteśmy ludem tubylczym z jedynym w swoim rodzaju rodowodem, kulturą i ojczyzną. Wykorzystujemy i zajmujemy arktyczne i subarktyczne rejony świata, przekraczające granice polityczne. Dzięki naszej spuściznie historycznej, wykorzystywaniu i zajmowaniu naszej ojczyzny, korzystamy z wyjątkowych praw ludów tubylczych oraz dzielimy wspólne tradycje, wartości i troski².

Odkąd w 1983 r. ICC przyznano status doradczej organizacji pozarządowej, działającej przy ONZ, jej przedstawiciele mogą formalnie występować na forum Narodów Zjednoczonych, oficjalnie reprezentując interesy wszystkich Inuitów (od Syberii do Grenlandii) na arenie międzynarodowej. W związku z tym, że Inuit Circumpolar Council uzyskuje legitymację do określania potrzeb oraz kierunku rozwoju społeczności inuickich, można stwierdzić, że stała się istotnym aktorem politycznym w regionie arktycznym. Organizacja uczestniczy

¹ Rola ICC w procesie organizowania się wokół wspólnych problemów i celów oraz konsolidacji rozproszonej w granicach czterech państw arktycznych społeczności inuickiej jest nie do przecenienia. Członkostwo w ICC doprowadziło, na przykład, do zbliżenia formalnie duńskiej, a więc posiadającej europejski status Grenlandii do północno-amerykańskiej społeczności Inuitów. Podobny proces miał miejsce w przypadku rosyjskich Inuitów. Wybuch drugiej wojny światowej, a następnie zimnowojenny konflikt pomiędzy mocarstwami arktycznymi w znaczącym stopniu ograniczył możliwości do tej pory w miarę swobodnego utrzymywania kontaktów rodzinnych i handlowych (dotyczy to zwłaszcza blisko spokrewnionych Yupik syberyjskich i alaskańskich) oraz przemieszczania się pomiędzy społecznościami inuickimi żyjącymi w granicach czterech państw arktycznych. Skonfliktowane władze amerykańskie i radzieckie narzuciły Inuitom na blisko pół wieku ograniczenia we wzajemnych kontaktach. W ostatnich latach celem podejmowanych inicjatyw regionalnych oraz wytrwałych starań organizacji tubylczych, takich jak ICC, było przerwanie izolacji rosyjskich Yupik oraz doprowadzenie do systematycznego ożywiania i zacieśniania więzi i współpracy na możliwie wielu polach. P. R. Stern, *Daily Life of the Inuit*, Santa Barbara: ABC-CLIO LLC. 2010, s. xviii–xix; S.D. Grant, *Polar Imperative. A History of Arctic Sovereignty in North America*, Vancouver/Toronto/Berkeley: Douglas & McIntyre Publishers Inc. 2010, s. 395.

² Inuit Circumpolar Council Canada, *Charter*, <http://www.inuitcircumpolar.com/charter--bylaws.html> (15.12.2015).

w charakterze obserwatora w wielu ważnych, regionalnych spotkaniach na szczeblu ponadpaństwowym; m.in. brała udział w II Ministerialnej Konferencji Rady Arktycznej w sprawie ochrony środowiska w Nuuk w 1993 r.

Od początku swojej działalności Inuit Circumpolar Council jasno określiła (w artykule 3. *Karty Okołobiegunowej Konferencji Inuitów*) cele i zadania, jakie postawiła przed sobą do zrealizowania. Sformułowanymi przez nią priorytetami są mianowicie: wzmocnienie jedności w okołobiegunowej wspólnotcie Inuitów; promowanie ich praw i interesów na arenie między-narodowej (poprzez uczestnictwo w działalności ważnych instytucji politycznych, ekonomicznych oraz społecznych)³; rozwój i poparcie dla strategii politycznych oraz planów długoterminowego zarządzania, które zapewni ochronę środowiska naturalnego Arktyki; i wreszcie, poszukiwanie pełnego i aktywnego partnerstwa w celu wszechstronnego rozwoju regionu arktycznego zgodnie z interesami jego rdzennych mieszkańców⁴. Ostatnia kwestia obejmuje m.in. taką problematykę jak: wsparcie idei samo-wystarczalności Inuitów, zagwarantowanie im prawa do współdecydowania w sprawach ważnych dla ich przyszłości, potwierdzenie i zapewnienie prawa do zachowania i rozwoju ich kultury (z uwzględnieniem praw przyszłych pokoleń). W swoim dążeniu do samostanowienia Inuici domagają się nie tylko prawa do politycznej samorządności, ale i kulturowej autonomii, definiowanej także jako suwerenność kulturowa, tj. prawo do zachowania historycznego związku z ich ziemią⁵. Niezależnie od miejsca zamieszkania ludność inuicka, a także reprezentujące ją organizacje lokalne i regionalne, zajmują identyczne stanowisko w kilku kwestiach o fundamentalnym dla nich znaczeniu. Jedną z nich jest ochrona ekosystemu arktycznego, wymieniona m.in. w statutowych celach Okołobiegunowej Rady Inuitów.

³ Artykuł 1. *Inuit Circumpolar Council Charter* określa *Aboriginal rights and interests* jako zbiorowe i indywidualne prawa i interesy, które są unikalne i przeznaczone wyłącznie dla ludności tubylczej. ICC jako organizacja pozarządowa, powołana do życia, aby chronić, promować i rozwijać prawa i interesy definiowane zgodnie z literą przywołanego artykułu, uczestniczy w działalności takich instytucji jak: Konwencja o międzynarodowym handlu zagrożonymi gatunkami, w Światowej Unii Ochrony Przyrody, Międzynarodowej Komisji Wielorybniczej, Północnoatlantyckiej Komisji Ssaków Morskich, Światowej Organizacji Handlu czy Światowej Organizacji Własności Intelektualnej. Inuit Circumpolar Council Canada, *Charter...*; Inuit Circumpolar Council Canada, *Nuuk Declaration 2010*, <http://www.inuitcircumpolar.com/declaration---2010.html> (15.12.2015)..

⁴ Inuit Circumpolar Council Canada, *Inuit Circumpolar Council (ICC)*, <http://inuitcircumpolar.com/index.php?ID=16&Lang=En> (12.05.2012).

⁵ H.A. Smith, B. Parks, *Climate Change, Environmental Security and Inuit Peoples*, w: *Critical Environmental Security: Rethinking the Links Between Natural Resources and Political Violence*, M.A. Schnurr, L.A. Swatuk (red.), Halifax: Centre for Foreign Policy Studies Dalhousie University 2010, s. 11.

Inuici, znajdujący się w obliczu wielu współczesnych zagrożeń eko-logicznych oraz doświadczający bezpośrednio wyzwań z nimi związanych, wydają się oczywistymi rzecznikami ochrony środowiska naturalnego, także ze względu na ich głęboko zakorzenioną w kulturze więź i zależność od środowiska arktycznego. Co więcej, ze względu na szczególne podejście do kwestii zagospodarowywania i zarządzania zasobami naturalnymi Arktyki, zarówno tymi nieodnawialnymi, jak i odnawialnymi, Inuitów określa się wręcz czasem jako prekursorów współczesnej ekologii. Pamiętając o ograniczeniach i specyfice środowiska arktycznego, w którym przyszło im żyć i nierzadko walczyć o fizyczne przetrwanie (przede wszystkim zdając sobie sprawę z długości trwania procesów regeneracji oraz trudności związanych z odtwarzaniem zasobów w surowych warunkach polarnych), wcielili w życie ideę samowystarczalności oraz racjonalnej i konsekwentnej gospodarności. Istotą przekazywanych z pokolenia na pokolenie, tradycyjnych praktyk pozyskiwania pożywienia i materiałów niezbędnych do przeżycia jest świadome i maksymalne ich wykorzystywanie, z uwzględnieniem potrzeb przyszłych pokoleń. Inuici nie dopuszczali zatem nigdy do bezmyślnego wytępienia gatunków, ani choćby w najmniejszym stopniu do marnotrawienia pozyskiwanych surowców. W wydawanych przez Inuit Circumpolar Council deklaracjach bardzo często podkreśla się szacunek dla pomysłowości, elastyczności oraz mądrości poprzednich generacji, ich zdolności adaptacyjnych, a także wdzięczność dla zdeterminowania przodków w sprawie pozostawienia następnym pokoleniom podstaw dla ich materialnego i kulturowego istnienia. Dzięki ochronie i dobremu zarządzaniu arktycznymi zasobami Inuici zapewniali sobie przez stulecia przetrwanie, a ponadto, nie produkując praktycznie odpadów, nie wspominając o zanieczyszczeniach przemysłowych, zachowali środowisko Arktyki nieprzekształcone i czyste dla kolejnych generacji.

Intensywne przemiany cywilizacyjne i światopoglądowe, jakich doświadczili Inuici w drugiej połowie XX w. (przejmowanie zachodnich wartości i udogodnień technologicznych następowało w czasie nawet jednej generacji), nie doprowadziły jednak do, można powiedzieć spodziewanego w tych okolicznościach, rozluźnienia związków i uniezależnienia od otaczającego świata przyrody. Od momentu rozpoczęcia przez państwa arktyczne wyścigu po bogactwa Północy Inuici byli uważnymi obserwatorami wydarzeń zachodzących w ich ojczyźnie. Stali się także aktywnymi i zaangażowanymi uczestnikami międzynarodowego dyskursu, w dużej mierze przez nich inicjowanego, na temat przyszłości Arktyki i kierunku rozwoju tego regionu. Kwestia ochrony środowiska arktycznego znajduje się niezmiennie w centrum ich zainteresowania i troski, stając się stałym elementem wysuwanych przez nich postulatów na forach krajowych i ponadnarodowych. Dzieje się tak dlatego, gdyż Inuici zdają sobie sprawę z tego, że kierunek i przebieg procesów rozwojowych w Arktyce w sposób

oczywisty wpłynie bezpośrednio na ich przyszłość i los jako społeczności arktycznej. Stosunek Inuitów do kwestii eksploatacji zasobów naturalnych, występujących na ziemiach przez nich zamieszkałych, nie zmienił się zasadniczo od lat 70. XX w. Dobrym jego podsumowaniem są słowa Ebena Hopsona, pierwszego burmistrza alaskańskiego samorządu North Slope Borough, który zawsze podkreślał, że Inuici nie sprzeciwiają się rozwojowi, a wręcz przeciwnie, chcą dzielić się z innymi społecznościami swoimi zasobami ropy naftowej, gazu ziemnego i węgla, ale uważają, że muszą mieć coś do powiedzenia na temat sposobów wydobywania tych paliw z ich ziemi. Od momentu ogłoszenia rządowych planów eksploatacji surowców arktycznych Inuici domagali się respektowania ich praw. Oczekiwali, że realizacji projektów rozwojowych towarzyszyć będą negocjacje i konsultacje prowadzone z ludnością rdenną, w czasie których uwzględniony zostanie jej głos i żywotne interesy. Oczekiwania te korespondują z inuicką koncepcją rozwoju, zgodnie z którą wpływa on na wszystkie aspekty życia ludów tubylczych, a to z kolei powinno zapewnić im aktywne uczestnictwo, na zasadach pełnego partnerstwa, w procesach podejmowania istotnych, z ich punktu widzenia, decyzji oraz gwarantować udział w korzyściach wynikających z rozwoju regionu. Prawo uczestniczenia Ludności Rodzimej w procesach decyzyjnych, odnoszących się do szerokiego spektrum ważnych dla niej spraw, a także sformułowane później prawo (*right to free, prior and informed consent*), określające kryteria prowadzenia negocjacji między państwami a grupami autochtonicznymi, tworzą rdzeń i kwintesencję praw tubylczych. Raport przygotowany przez Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples (EMRIP) dla Rady Praw Człowieka Narodów Zjednoczonych stwierdza, że prawa te stanowią fundament pozwalający społecznościom rdzennym korzystać z pełnego wachlarza powszechnie uznanych praw człowieka, w tym prawa do swobodnego stanowienia i kontroli własnego przeznaczenia⁶.

Inuici domagają się także poszanowania ich tubylczej kultury i wartości, dzięki którym czują się gospodarzami swojej ojczyzny, Inuit Nunaat. W ich przekonaniu tradycyjna wiedza, umiejętności i doświadczenie dają im legitymację do dokonania oceny zagrożeń ekologicznych w rodzimym języku Inupiaq, w którym „zawarta jest cała wiedza o przyrodzie Arktyki”⁷. Kilkadziesiąt lat temu cytowany wyżej Hopson wyraził opinię, że bez centralnego zaangażowania Inuitów nie może mieć miejsce bezpieczny i odpowiedzialny rozwój zasobów arktycznych. Formułując to przekonanie, pomysłodawca zjednoczenia Inuitów i utworzenia Inuit Circumpolar Council

⁶ *The Indigenous World 2011*, K. Wessendorf (red.), Copenhagen: The International Work Group for Indigenous Affairs 2011, s. 10.

⁷ J. Machowski, *Inuit. Legendy, podania i baśnie eskimoskie*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Dialog 1999, s. 119.

ufundował tym samym późniejsze zaangażowanie tej organizacji na polu ochrony środowiska arktycznego⁸. Na początku lat 80. XX w. w podobnym tonie wypowiadał się jeden z ówczesnych przewodniczących ICC, Hans Pavia-Rosing, zauważając: „Chcielibyśmy, aby rządy i przemysłowcy zdali sobie sprawę, że za Arktykę odpowiadamy wspólnie (...) Rolę naszego ludu postrzegamy jako tubylczych strażników Arktyki”⁹. Do dziś Inuici traktują siebie jako właściwych, politycznych zarządców arktycznego ekosystemu i na tej podstawie domagają się uznania ich praw do współdecydowania o losach Arktyki jako całości niepodzielnej, pod względem geograficznym, ekologicznym i wreszcie kulturowym. W ich przekonaniu odpowiedzialność za ocenę ryzyka i korzyści płynących z projektów rozwojowych, ujętą przez pryzmat globalnego bezpieczeństwa śródo-wiskowego, powinna być dzielona pomiędzy nich oraz odpowiednie instytucje międzynarodowe.

U podstaw światopoglądu Inuitów oraz ich praktyk w dziedzinie tradycyjnej samorządności znajdują się wartości i zasady korespondujące z nowoczesną ideą rozwoju ekologicznego (inaczej ekorozwoju), mianowicie zasadą trwałego i zrównoważonego rozwoju (*sustainable development*). Inuici stosowali się do założeń tego obecnie promowanego podejścia, realizując je w praktyce instynktownie i w sposób pełny na długo zanim stało się wymogiem i wyznacznikiem rozwoju cywilizacyjnego współczesnych państw i społeczeństw¹⁰. W myśl tej koncepcji zaleca się ekosystemowe i kompleksowe

⁸ P. R. Stern, *op. cit.*, s. 176.

⁹ J. Machowski, *op. cit.*, s. 65.

¹⁰ Zasada zrównoważonego rozwoju powstała na gruncie prawa międzynarodowego. Ponad 20 lat temu najważniejsze jej aspekty zarysowane zostały w raporcie *Our Common Future* wydanym przez United Nations World Commission on Environment and Development. Państwa-członkowie Rady Arktycznej zobowiązały się w 1991 r. do wdrażania w życie *Strategii ochrony środowiska arktycznego*, działając w oparciu o zasady przyjęte w *Deklaracji w sprawie ochrony środowiska polarnego*; jedną z nich jest zasada tzw. zrównoważonego rozwoju. W 2002 r. na Światowym Szczycie Zrównoważonego Rozwoju, który odbył się w Johannesburgu, przyjęto zbiór zasad i działań odnoszących się m.in. do zmian klimatycznych i zrównoważonego wykorzystania zasobów naturalnych. W 2010 r. Sekretarz Generalny ONZ powołał komisję, której zadaniem jest pochylenie się nad tym tematem w kontekście rosnących zagrożeń wywoływanych przez zmiany klimatu; w tym samym roku rząd kanadyjski ogłosił *Federal Sustainable Development Act*. Office of the Auditor General of Canada, *Report of the Commissioner of the Environment and Sustainable Development to the House of Commons. The Fall 2010*, Ottawa: Office of the Auditor General 2010, http://www.oag-bvg.gc.ca/internet/docs/parl_cesd_201012_00_e.pdf, s. 4-5 (12.02.2012); K. Kępa, *Zmiany klimatu obszarów polarnych w umowach międzynarodowych*, „Prawo i środowisko” 2009, nr 2 (58), s. 120, 122-123; K. Kępa, *Arktyka a zmiany klimatu*, 08.12.2010, <http://www.stosunki.pl/?q=content/arktyka-zmiany-klimatu> (12.02.2012).

podejście do zagadnień ochrony środowiska (w tym klimatu). Ochrona środowiska naturalnego traktowana jest jako integralna część procesów rozwojowych. W praktyce oznacza to dążenie do osiągnięcia zintegrowanego rozwoju społecznego, ekonomicznego i środowiskowego, przy równoczesnym założeniu, że bieżące potrzeby społeczeństwa spełniane są bez naruszenia praw i możliwości rozwojowych przyszłych pokoleń. Podstawą podejmowanych działań powinno być zatem respektowanie i promowanie zasady równości międzypokoleniowej, tj. uwzględniania interesów przyszłych generacji¹¹.

Zasady trwałego i zrównoważonego rozwoju pojawiają się we wszystkich inicjatywach i wielu dokumentach autorstwa Inuitów. Raport *Circumpolar Sustainable Development* wydany przez Inuit Circumpolar Council w 1994 r. przedstawia założenia ekorozwoju ujęte z perspektywy ludności inuickiej w następujący sposób: „Inuici mają szczególny stosunek do ziemi, wody i zwierzyny w swoich ojczystych stronach. Z tego szczególnego stosunku wynika wyjątkowa filozoficzna perspektywa, oparta na głębokim zrozumieniu nie tylko każdego składnika środowiska z osobna, ale również ekologicznej współzależności i roli ludzi w świecie przyrody. Z perspektywy Inuitów trwały i zrównoważony rozwój nie jest tylko prostym zachowaniem i ochroną za pomocą konwencjonalnych przepisów, standardów i planów zarządzania. Oznacza on raczej korzystanie z zasobów w sposób zrównoważony tak, aby sprostać ludzkim potrzebom. Inuici praktykowali to przez wieki, korzystając z gruntownej znajomości swojego środowiska naturalnego oraz tradycyjnych sposobów jego ochrony”¹². W XXI w. koncepcja ochrony środowiska naturalnego nabiera wydźwięku etycznego i egzystencjalnego. Szczególnie widoczne jest to w holistycznym i perspektywicznym podejściu Inuitów wobec rozwoju wydobywania zasobów naturalnych Arktyki oraz jego skutków ekologicznych i społecznych. W przekonaniu Inuitów na pierwszym planie zawsze muszą się znaleźć ludzkie potrzeby, prawa jednostki, grupy, prawa przyszłych pokoleń. W przypadku gdy negatywne skutki przeważają nad korzyściami płynącymi z procesów rozwojowych, ci którzy narażeni są na nie w największym stopniu, muszą otrzymać największą pomoc oraz zostać wysłuchani. Zasada ta, zdaniem Inuitów,

¹¹ Osiągnięcie trwałego i zrównoważonego rozwoju możliwe jest m.in. dzięki kompleksowemu podejściu do procesu planowania i podejmowania decyzji, które uwzględnia: koszty środowiskowe (na przykład eksploatacji zasobów naturalnych) przy realizacji różnych ekonomicznych opcji rozwojowych i równocześnie ekonomiczne straty poniesione z tytułu realizacji różnych ekologicznych programów. Koncepcja ta zakłada, że zasada zrównoważonego rozwoju powinna stać się wyznacznikiem wszystkich działań podejmowanych przez państwa, odnoszących się nie tylko do obszaru ekologii, działalności gospodarczej, ale także do funkcjonowania rdzennych społeczeństw oraz ludności napływowej. Office of the Auditor General of Canada, *op. cit.*

¹² J. Machowski, *op. cit.*, s. 63, 65.

powinna być stosowana nie tylko w Inuit Nunaat, ale i w odniesieniu do reszty świata. Zdrowie i dobra kondycja społeczności inuickich (także ludzkości) wymaga zdrowego środowiska, ale i zdrowej ekonomii¹³. W ocenie Inuitów działalność wydobywcza na Północy, biorąc pod uwagę wielkość jej bogactw naturalnych, rozmiary światowego na nie popytu oraz trendy klimatyczne, jest nieunikniona. Proces ten, oparty o zasady zrównoważonego rozwoju, może przynieść wymierne korzyści także społecznościom rodzimym. Odpowiedzialne zarządzanie zasobami, zwłaszcza nieodnawialnymi, może przyczynić się do trwałego i zdywersyfikowanego wzrostu gospodarczego, który umożliwi rozwój strategicznych inwestycji w sektorze publicznym (budowa potrzebnej infrastruktury, sieci komunikacyjnych, transportowych itd.) oraz prywatnym (rozwój innych gałęzi przemysłu, wzrost zatrudnienia i płac itd.), a tym samym przełoży się bezpośrednio na polepszenie standardów życia (warunków ekonomicznych, socjalnych, edukacyjnych itd.) obecnych i przyszłych pokoleń Inuitów.

Głębką świadomość ekologiczną Inuitów, dalekowzroczność i nowoczesne podejście w kwestii ochrony środowiska, a także własnej tożsamości, obrazują słowa dwóch działaczy politycznych Inupiat, Eugene’a Browera oraz Jamesa Stotts’a:

Przewidujemy i musimy planować na czasy, gdy nasze zasoby arktyczne zostaną wyczerpane. Kiedy przeminie rozwój, skończą się dochody z podatków i miejsca pracy, jesteśmy zdecydowani działać tak, aby nasi potomkowie mogli przeżyć, podobnie jak nasi przodkowie zapewnili nam naszą ciągłość. To przetrwanie zależy od przeżycia i utrzymania naszej arktycznej zwierzyny oraz minimalnego naruszenia arktycznego środowiska i siedlisk zwierzyny. Jeżeli nie mamy zostać niebezpiecznie zagrożeni jako kultura i gatunek, to tradycyjne sposoby utrzymania Inuitów muszą być kontynuowane i trzeba pozwolić im przeżyć. Arktyczne, lokalne i regionalne samorządy są tym forum, które zapewni im przeżycie¹⁴.

Znaczenie zachowania i rozwoju tubylczej kultury, w tym tradycyjnego stylu życia, jest zawsze mocno akcentowane przez Inuitów. Znajduje to odzwierciedlenie w tworzonych przez ich organizacje rekomendacjach. W *Circumpolar Inuit Declaration on Resource Development Principles in Inuit*

¹³ Założenie to koresponduje z treścią, należącego do grupy praw trzeciej generacji, prawa człowieka do środowiska, zgodnie z którym każda jednostka ludzka ma prawo do życia w odpowiednim środowisku naturalnym oraz do jego ochrony. Inuit Circumpolar Council Canada, *A Circumpolar Inuit Declaration on Resource Development Principles in Inuit Nunaat*, <http://www.inuitcircumpolar.com/resource-development-principles-in-inuit-nunaat.html> (15.12.2015).

¹⁴ J. Machowski, *op. cit.*, s. 120.

Nunaat obliguje się Inuitów do dokładania starań (na przykład poprzez naciski na władze i podmioty prywatne), aby wszystkie projekty rozwojowe były planowane i implementowane w taki sposób, aby nie uderzały, ale wspierały i służyły dziedzictwu kulturowemu. Zdaniem Inuitów ich tubylcze prawo do kultury-owania odrębnej kultury nie powinno pozbawiać ich możliwości rozwojowych oraz standardów życia, jakimi cieszą się społeczeństwa rozwinięte. Celem zrównoważonej eksploatacji zasobów arktycznych ma być więc wszechstronny, ekonomiczno-społeczno-kulturowy rozwój, który doprowadzić ma do większej samo-wystarczalności, a w konsekwencji wzmocnienia możliwości politycznego samostanowienia Inuitów.

Od początku swojej działalności Inuit Circumpolar Council konsekwentnie promowało i broniło swojego stanowiska, w myśl którego samorządność jest środkiem i gwarantem ochrony środowiska naturalnego Inuitów. Z kolei wiodącą motywacją tworzonej strategii zarządzania środowiskiem arktycznym zawsze była ochrona kultury, w tym tradycyjnych umiejętności łowieckich. Suwerenne prawo Inuitów do samorządności oznacza dla nich pełne i aktywne uczestniczenie w tworzeniu polityki środowiskowej i klimatycznej, zarówno na poziomie międzynarodowym, jak i w kraju zamieszkania. W związku z powyższym ICC zabiegało o uznanie prawa ludności tubylczej do udziału m.in. w UN Conference on the Environment and Development, tzw. pierwszym Szczycie Ziemi, który odbył się w 1992 r. w Rio de Janeiro. Według inuickiego działacza politycznego Aqqałuka Lyngę'a, dążenie do niezależności było główną siłą napędzającą i umożliwiającą fizyczne oraz kulturowe przetrwanie Inuitów na przestrzeni wieków; obecnie jest nią dążenie do odzyskania kontroli nad politycznym i gospodarczym rozwojem ich terytoriów¹⁵.

W celu realizacji statutowych założeń strategicznych oraz formułowania na bieżąco zadań wspólnej polityki, Inuici postanowili w 1980 r. na konferencji w Nuuk, trzy lata po zwołaniu pierwszej Okołobiegunowej Konferencji Inuitów, zwoływać systematycznie zjazdy, w krajach przez nich zamieszkanym i wskazanych przez Radę Starszych. Na spotkaniu generalnym w Lachine w Kanadzie w 1992 r. ogłoszono Inuicką Regionalną Strategię Ochrony Środowiska (Inuit Regional Conservation Strategy, IRCS). Wszystkie regiony zamieszkałe przez Inuitów objęte zostały okołobiegunowym programem inicjatyw ekorozwojowych, realizowanych przez ICC. Projekty te oparte są na współpracy transgranicznej oraz zasadzie zrównoważonego rozwoju Arktyki¹⁶. Ponadto, ICC podejmuje równoległe inicjatywy międzynarodowe w takich dziedzinach jak szeroko pojęta ochrona środowiska arktycznego, monitoring zmian klimatycznych, popularyzowanie tradycyjnej wiedzy Inuitów, ochrona praw człowieka i obywatela, rozwój gospodarczy oraz międzynarodowa

¹⁵ S. D. Grant, *op. cit.*, s. 388.

¹⁶ J. Machowski, *op. cit.*, s. 67, 258, 300.

wymiana handlowa itd. W pierwszej dekadzie obecnego stulecia dyskurs na temat ochrony środowiska polarnego zdominowany został przez kwestię zmian klimatu, niemniej jednak problem przemysłowych i transgranicznych zanieczyszczeń, tak istotny w Arktyce, znalazł swój szczęśliwy finał na forum ONZ. Inuit Circumpolar Council, reprezentująca stanowisko Inuitów, przez wiele lat angażowała się w negocjacje międzynarodowe w sprawie eliminacji produkcji i stosowania POP (*persistent organic pollutants*), zanim w 2001 r. uchwalona została *The Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants* (w składzie delegacji kanadyjskiej znalazła się ówczesna prezydent ICC, Sheila Watt-Cloutier). Konwencja, podpisana przez ponad 120 krajów (w tym Kanadę oraz USA) w celu ochrony środowiska i zdrowia ludzkiego przed substancjami określanymi jako „trwałe zanieczyszczenia organiczne”, wprowadziła ograniczenia w produkcji, stosowaniu, eksporcie i imporcie dwunastu najbardziej toksycznych substancji, potocznie nazywanych *parszywą dwunastką* (*Dirty Dozen*)¹⁷. Przemawiająca w imieniu Inuitów na jednej z sesji Watt-Cloutier wniosła, zdaniem obserwatorów, wiarygodną, tubylną perspektywę do odbywającej się debaty. Stwierdziła, że zanieczyszczenie środowiska naturalnego dotyczy każdego; nie jest to tylko problem zatrutego dziecka inuickiego czy zanieczyszczonej Arktyki. Konwencja sztokholmska jest pierwszym prawnie wiążącym, globalnym porozumieniem, które odniosło się do sytuacji rdzennych mieszkańców Arktyki, głównie dzięki zaangażowaniu ICC. Inuici aktywnie uczestniczyli również w procesie implementacji wspomnianej konwencji. Ważnym forum działalności Inuitów na polu ochrony środowiska, ich kultury oraz promocji zrównoważonego rozwoju Arktyki jest Rada Arktyczna¹⁸. W preambule Deklaracji ustanawiającej i powołującej do życia tę regionalną instytucję rozpoznano i podkreślono znaczenie oraz cenny wkład

¹⁷ Earthjustice, *Environmental Rights Report 2008. Human Rights and the Environment*, <http://earthjustice.org/sites/default/files/library/reports/2008-environmental-rights-report.pdf>, s. 36–37 (12.07.2012); A. Bartnik, K. Czarnomski, *Nowe substancje objęte postanowieniami Konwencji Sztokholmskiej oraz substancje kandydackie*, Warszawa 2009, http://ks.ios.edu.pl/files/nowe_substancje-dodatek_a.pdf (12.07.2012).

¹⁸ Na forum Rady Arktycznej działa sześć stałych grup roboczych, które zajmują się różnymi aspektami wyzwań ekologicznych i środowiskowych w regionie arktycznym: Arctic Contaminants Action Program (ACAP), Arctic Monitoring and Assessment Programme (AMAP), Conservation of Arctic Flora and Fauna (CAFF), Emergency Prevention, Preparedness and Response (EPPR), Protection of the Arctic Marine Environment (PAME), Sustainable Development Working Group (SDWG). Inuit Circumpolar Council Canada, *Utqiagvik Declaration 2006*, <http://inuitcircumpolar.indelta.ca/files/uploads/icc-files/theutqiagvikdeclarationcopy.pdf> (12.03.2012); Arctic Council, *Environmental Protection*, <http://www.arctic-council.org/index.php/en/environment-a-climate/environmental-protection> (12.03.2012).

organizacji tubylczych, a także tradycyjnej wiedzy ludności autochtonicznej w postępie badań poświęconych lepszemu poznaniu i zrozumieniu środowiska Arktyki oraz dotyczących go zagrożeń¹⁹. Oprócz państw członkowskich w skład Rady wchodzi tzw. stali uczestnicy (*Permanent Participants*), czyli sześć organizacji reprezentujących rdzenną ludność arktyczną (trzy pierwsze aktywnie działają w Kanadzie): Arctic Athabaskan Council (AAC), Gwich'in Council International (GCI), Inuit Circumpolar Council (ICC)²⁰, Aleut International Association (AIA) oraz Saami Council, Russian Arctic Indigenous Peoples of the North (RAIPON)²¹. ICC aktywnie uczestniczy w działalności Arctic Climate Impact Assessment (ACIA), funkcjonującej przy Radzie Arktycznej.

W 1976 r. Eben Hopson stwierdził, że: „(...) będąc daleką od bazy społecznej, nauka arktyczna jest kontrolowana głównie przez interesy państwowe i prze-mysłowe. Nie jest ona ukierunkowana na nasze regionalne potrzeby społeczne, ale na potrzeby innej społeczności”²². Jednak już nie tylko Inuici, ale coraz częściej także świat nauki zwraca uwagę na to, że tradycyjna wiedza, którą dysponują starsze pokolenia oraz zawodowi myśliwi inuicy, ma wymiar praktyczny i użyteczny; stanowi ważne źródło gromadzonej od pokoleń mądrości i informacji „z pierwszej ręki” na temat obserwowanych na przestrzeni lat oraz doświadczanych aktualnie zmian zachodzących w arktycznym ekosystemie, dynamice lodu, procesach pogodowych itd. *Deklaracja z Nuuk*, ogłoszona przez ICC w 2010 r., odnosi się do „znaczącego sukcesu”,

¹⁹ Arctic Council, Declaration on the Establishment of the Arctic Council: Joint Communiqué of the Governments of the Arctic Countries on the Establishment of the Arctic Council, 19 September 1996, Ottawa, Canada, preambula, art. 1, <https://www.msz.gov.pl/resource/bad85c24-f6e9-4298-8e67-7f0c42dc8a4e:JCR> (12.03.2012).

²⁰ W 2011 r., przy okazji szczytu klimatycznego w Durbanie, Inuici wystąpili z postulatem, aby uznać Radę Arktyczną jako modelowe forum współpracy pomiędzy państwami i autochtoniczną ludnością. Z założenia Rada miała być otwarta dla rdzennych mieszkańców Arktyki, których uczestnictwo miało zapewnić prowadzenie wielostronnych konsultacji odbywających się na jej forum. Inuici wezwali światowych liderów do rozwijania podobnych inicjatyw i gremiów, w ramach których podejmowane byłyby kwestie globalnych wyzwań ekologicznych oraz zmian środowiskowych występujących w danym regionie, a w procesie decyzyjnym uczestniczyliby autochtoni jako formalni członkowie. A. Lyne, *Inuit Call on Global Leaders at COP 17: Binding Agreement Urgently Needed to Ensure the Future of our Arctic Homeland*, 6 December 2011, <http://www.inuitcircumpolar.com/uploads/3/0/5/4/30542564/icccop17calltoactiondec0611.pdf>, s. 6.

²¹ Arctic Council, *Indigenous People*, <http://www.arctic-council.org/index.php/en/arctic-peoples/indigenous-people> (12.03.2012).

²² J. Machowski, s. 119.

jaki odnieśli Inuici w promowaniu tubylczej wiedzy, współpracując z przedstawicielami innych nacji, różnych systemów wartości i wiedzy, przy jednoczesnym zachowaniu własnej hierarchii wartości. Równocześnie inuicy przywódcy polityczni akcentują niejednokrotnie, że przy całej aktywności i zaangażowaniu członków ich społeczności w rozwój badań naukowych w Arktyce (w ramach na przykład takich projektów jak Arctic Research International czy International Polar Year), współpraca na tym polu pozostaje wciąż niedostateczna. W dziedzinie ochrony klimatu Ziemi obecność i aktywność Inuitów widoczna jest na kolejnych międzynarodowych konferencjach klimatycznych, poczynając od pierwszego Szczytu Ziemi, który odbył się w Rio de Janeiro w 1992 r.

Zagadnienie globalnego ocieplenia klimatu Ziemi przedstawiane jest w raportach najważniejszych, opiniotwórczych instytucji międzynarodowych i pozarządowych oraz w środkach masowego przekazu jako jedno z najbardziej aktualnych i naglących wyzwań i problemów ochrony środowiska naturalnego w XXI w. Zmiany klimatyczne wymieniane są, obok m.in. nadmiernej eksploatacji zasobów naturalnych, zanieczyszczeń przemysłowych oraz inwazji nowych gatunków, jako bezpośredni czynnik powodujący przeobrażenia ekosystemów, stanowiący zagrożenie dla bioróżnorodności. Globalne ocieplenie wskazywane jest także jako katalizator, który intensyfikuje szkodliwe skutki skażenia środowiska naturalnego²³. Równocześnie panuje przekonanie, że „różne działania zajmujące się zmianami klimatu (...) mogą również pomóc w rozwiązywaniu innych

²³ W 1991 r. na forum Rady Arktycznej przyjęto *Strategię ochrony środowiska arktycznego*, a w jej ramach *Deklarację w sprawie ochrony środowiska polarnego* (te normotwórcze dokumenty wyznaczyły kierunek rozwoju późniejszej współpracy regionalnej państw członkowskich oraz kształt przyjmowanych przez nie rozwiązań prawnych). We wspomnianej strategii wskazano realne zagrożenie dla gatunków i eko-systemów Arktyki w zmniejszaniu się warstwy ozonowej (co skutkuje wzrostem szkodliwego promieniowania ultrafioletowego) oraz w ocieplaniu się klimatu Ziemi. Stwierdzono ponadto, że dwa z sześciu zagadnień zidentyfikowanych i wymagających szczególnej uwagi, mianowicie trwałe zanieczyszczenia organiczne oraz zakwaszenie (cztery pozostałe zagrożenia dla środowiska polarnego to: zanieczyszczenie wód morskich olejami, obecność metali ciężkich, hałas oraz skażenie radioaktywne), są następstwem wymienionych wyżej procesów. Zgodnie z ustaleniami *Deklaracji z Salekhard* (z 2006 r.) oraz *Deklaracji z Tromsø* (z 2009 r.) zanieczyszczenie klimatu traktowane jest na równi z innymi kategoriami zanieczyszczeń określonymi w *Strategii ochrony środowiska arktycznego* w 1991 r. K. Kępa, *op. cit.*, s. 120; K. Kępa, *op. cit.*; Millennium Ecosystems Assessment, *Ecosystems and Human Well-being: Synthesis*, Washington: Island Press 2005, <http://www.millenniumassessment.org/documents/document.356.aspx.pdf>, s. 67, 79 (12.03.2012).

problemów środowiska”²⁴. Potwierdzeniem tej tezy jest fakt, że obecnie na niemal wszystkich spotkaniach poświęconych ochronie środowiska arktycznego oraz we wszystkich najważniejszych dokumentach dotyczących unormowań odnoszących się do środowiska, podejmowana jest kwestia globalnego ocieplenia klimatu oraz przeciwdziałania i zahamowania jego negatywnych skutków²⁵.

W pierwszej dekadzie XXI w. zmiany klimatu stały się jednym z priorytetowych, transgranicznych wyzwań ekologicznych dla Inuitów i reprezentującej ich na arenie międzynarodowej Inuit Circumpolar Council. Temat ten podejmowany był szczególnie często przez przewodniczącą ICC – Sheila Watt-Cloutier²⁶. Zanieczyszczenie środowiska naturalnego Arktyki oraz

²⁴ *Ramowa konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu, sporządzona w Nowym Jorku dnia 9 maja 1992 r.*, Dz.U.96.53.238, preambuła.

²⁵ Ochrona środowiska arktycznego (oraz takich jego elementów jak klimat) stanowi obecnie jedno z największych wyzwań dla prawa międzynarodowego oraz krajowych i regionalnych systemów prawnych. Państwa zainteresowane rozwojem Arktyki wciąż znajdują się na etapie tworzenia i ustalania skutecznych instrumentów ochronnych, prac zmierzających do wdrożenia istniejących uregulowań oraz podnoszenia standardów ekologicznych. Sytuacja ta przyczynia się do zwiększenia takich zagrożeń dla ekosystemu arktycznego jak na przykład nadmierna eksploatacja surowców czy wzrost zanieczyszczeń pochodzących z transportu morskiego itd. Podstawą prawną dla wielostronnych działań na arenie międzynarodowej w dziedzinie ochrony środowiska Arktyki jest obecnie przede wszystkim *Konwencja genewska w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości* z 1979 r. (wraz z dołączonymi do niej protokołami), a także *Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza* z 1982 r. Osobną grupę regulacji w tej materii stanowią deklaracje oraz inne dokumenty przyjęte przez grupę państw arktycznych na forach krajowych (przykładem może być proklamowany w 1970 r. przez rząd Pierre’a Trudeau *Arctic Waters Pollution Prevention Act*, ustanawiający ograniczoną jurysdykcję władz kanadyjskich nad regionem arktycznym, sąsiadującym bezpośrednio z terytorium Kanady, w celu ochrony jego wyjątkowego i kruchego ekosystemu) oraz regionalnych, tworzących tzw. miękkie prawo międzynarodowe. Najważniejszym instrumentem prawnym, ustanawiającym ramy współpracy ponadnarodowej w zakresie ochrony klimatu jest *Ramowa Konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu* (UNFCCC) z 1992 r. oraz stanowiący rozszerzenie jej postanowień *Protokół z Kioto*, wynegocjowany w 1997 r. K. Kępka, *op. cit.*; L. Łukaszuk, *Współpraca i spory międzynarodowe na morzach. Wybrane zagadnienia prawa, polityki morskiej i ochrony środowiska*, Warszawa: Difin 2009, s. 9, 51-53, 68-79; K. Kubiak, *Interesy i spory państw w Arktyce*, Wrocław: Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej 2009, s. 37-39.

²⁶ Sheila Watt-Cloutier, działaczka społeczna i polityczna pochodzenia inuickiego, aktywnie angażująca się na polu ochrony praw Inuitów (zwłaszcza w dziedzinie edukacji oraz poprawy warunków zdrowotnych i socjalnych w społecznościach inuickich). Urodziła się w Kuujuaq (Nunavik w północnym Quebecu) w 1953 r. W latach 1995-1998 oraz

globalne ocieplenie klimatu traktowane są w przemówieniach liderów politycznych Inuitów jako dwa główne zagrożenia, wpływające na różne aspekty ich egzystencji. W obu przypadkach stosowana jest podobna retoryka i argumentacja. Analiza przemówień liderów inuickich pozwala stwierdzić, że najczęściej wskazują oni na negatywne implikacje tych zjawisk dla tradycyjnego stylu życia Inuitów. W tym kontekście wyrażana jest powszechnie obawa (samo słowo „strach” pojawia się rzadko w wypowiedziach Inuitów) o utratę tradycyjnej wiedzy i więzi z ziemią. Przewodnicząca ICC, Watt-Cloutier, podsumowała obawy Inuitów w następujący sposób: „zmiany klimatu oraz naszego środowiska doprowadzą do tego, że kultura Inuitów zniknie”²⁷. Niepokój o przyszłość młodych pokoleń i naruszenie sprawiedliwości międzypokoleniowej zawierają i obrazują również słowa byłego prezydenta Inuit Tapiriit Kanatami, Jose A. Kusugaka, który stwierdził, że licząca tysiące lat tradycja Inuitów zmienia się, a oni sami znajdują się w sytuacji, kiedy będą musieli zdefiniować na nowo, co to znaczy być Inukiem, a to, cytując Kusugaka: „(...) jest perspektywa, której się obawiamy”²⁸. Z niekorzystnymi i nieprzewidywalnymi skutkami zmiany klimatu wiążą się także obawy o zachowanie zdrowia, bezpieczeństwa, a nawet życia. Pojawiają się one zwykle w wypowiedziach inuickich myśliwych. Natomiast, co jest symptomatyczne, w dyskursie liderów politycznych Inuitów (i takich organizacji jak ICC itd.) kwestie bezpieczeństwa podnoszone są rzadko, zwykle w odniesieniu do bezpieczeństwa ekonomicznego, bezpieczeństwa żywności oraz bezpieczeństwa fizycznego, także w wymiarze podstawowych praw człowieka²⁹. W tym

2002–2006 sprawowała odpowiednio funkcję prezydenta ICC Canada oraz przewodniczącej ICC. Prowadzi od wielu lat międzynarodową kampanię edukacyjną i uświadamiającą skalę wyzwań i problemów ekologicznych w Arktyce, koncentrując się ostatnio przede wszystkim na kwestii zmian klimatycznych i ich negatywnych implikacji dla społeczności inuickich. Watt-Cloutier nagrodzona została licznymi nagrodami i odznaczeniami za swój wkład w działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego: U.N. Champions of the Earth Award, Sophie Prize itd. Watt-Cloutier nominowana była także do Pokojowej Nagrody Nobla w 2007 r. *Sheila Watt-Cloutier, Citation Lifetime Achievement*, http://www.canadiangeographic.ca/cea/archives/archives_lifetime.asp?id=159 (15.03.2012); Alaska Federation of Natives, *Leadership Forum, Sheila Watt-Cloutier*, <http://www.nativefederation.org/forum/LF06Bios.php> (15.03.2012).

²⁷ H.A. Smith, B. Parks, *op. cit.*, s. 8.

²⁸ *Ibidem*, s. 10.

²⁹ W retoryce władz kanadyjskich w odniesieniu do Arktyki oraz zachodzących w regionie arktycznym procesów dominują odniesienia do zagrożeń związanych z otwarciem Przejścia Północno-Zachodniego, a w związku z tym podnoszone są kwestie bezpieczeństwa politycznego, militarnego, ekonomicznego oraz środowiskowego. Sheila Watt-Cloutier w przemówieniu do Environmental Protection Service, zapowiedziała, że ICC zamierza dokonać rewizji prowadzonej przez rząd polityki w dziedzinie ochrony

momencie należy zaakcentować, że Inuici dostrzegają nie tylko ryzyko związane z ociepleniem klimatu Arktyki, ale i korzyści płynące z rozwoju regionu arktycznego, który *de facto* możliwy jest dzięki obecnym trendom klimatycznym. Jest to widoczne zwłaszcza w retoryce Inuitów na Grenlandii, którzy z eksploatacją swoich zasobów naturalnych wiążą nadzieje na uzyskanie niepodległości³⁰. Niemniej jednak w środowisku inuickim dominuje przekonanie, zgodnie z którym zdecydowanie przeważają negatywne skutki zmian klimatycznych nad nowymi możliwościami i szansami przez nie generowanymi. Podejście to ugruntowane jest do tego stopnia, że organizacje tubylcze wskazują na brak możliwości korzystania przez Inuitów z ich podstawowych praw w konsekwencji niektórych skutków zmiany klimatu. W tym kontekście podnoszona jest kwestia niesprawiedliwości, która dotyka Inuitów, poprzez wskazanie na nieproporcjonalnie duży i dotkliwy wpływ ocieplenia klimatu na różne aspekty ich życia w porównaniu do ich nikłego wkładu w powstanie tego globalnego problemu. Liderzy inuicycy niejednokrotnie podkreślali w swoich wystąpieniach, że rdzenna ludność Arktyki doświadcza w sposób niezawiniony najbardziej negatywnych skutków zmiany klimatu. Potwierdzeniem ich słów okazał się raport, opublikowany w listopadzie 2004 r. przez Arctic Climate Impact Assessment (ACIA)³¹, który powołuje się m.in. na

środowiska arktycznego. Ochrona ekosystemu Arktyki, w tym przeciwdziałanie globalnemu ociepleniu (jeden z czterech priorytetowych celów sformułowanej i ogłoszonej w 2009 r. przez premiera Harpera *Northern Strategy*), wskazywana jest także w Kanadzie jako jeden ze sposobów zachowania kanadyjskiej suwerenności na Dalekiej Północy. Podczas *2030 North Conference*, która odbyła się w czerwcu 2009 r. w Ottawie, Watt-Cloutier stwierdziła, że suwerenność Arktyki i zmiany klimatu to dwie strony tej samej monety. R. Huebert, *The Newly Emerging Arctic Security Environment*, Calgary: Canadian Defence & Foreign Affairs Institute, March 2010, https://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/cdfai/pages/41/attachments/original/1413661956/The_Newly_Emerging_Artic_Security_Environment.pdf?1413661956, s. 1–9 (10.05.2012); T. Dunn, *Arctic Governance. Arctic Leadership: Collaborative Model Needed to Face Security Issues in the North, Paper presented at the Peace and Justice Studies Association Conference, October 2, 2010*, <http://www.arcticsecurity.org/wp-content/uploads/2010/11/Arctic-Governance-paper.pdf>, s. 1–15 (10.05.2012); S.D. Grant, *op. cit.*, s. 400.

³⁰ J. Piaseczny, *Spory o podział Arktyki*, „Przegląd” 2010, nr 14 <http://www.przegląd-tygodnik.pl/pl/artukul/spory-o-podzial-arktyki> (10.05.2012).

³¹ ACIA jest międzynarodowym projektem badawczym, przedstawiającym najnowsze i kompletne badania (uwzględniające, co istotne, wiedzę i doświadczenie ludności rdzennej) na temat postępujących zmian środowiskowych w Arktyce. Powstał on na zlecenie Rady Arktycznej oraz pozarządowej organizacji – International Arctic Science Committee (IASC), zajmującej się koordynacją współpracy naukowej w zakresie badań prowadzonych w Arktyce. Projekt zrealizowany został przez dwie grupy badawcze, działające przy Radzie Arktycznej – Arctic Monitoring and Assessment Programme

ustalenia Intergovernmental Panel on Climate Change z 2001 r. Stwierdza on mianowicie, że region arktyczny jest szczególnie narażony na zachodzące w chwili obecnej, ale przypuszczalnie także w przyszłości, zmiany klimatyczne oraz ich następstwa. Naukowcy potwierdzili, że Arktyka doświadcza jednych z najszybciej postępujących i najintensywniejszych zmian klimatu na Ziemi. Z raportu wyłania się następująca konkluzja: ostatnie prognozy mówią o tym, że procesy te przyspieszą w obecnym stuleciu, przyczyniając się do znaczących, ekologicznych i społeczno-ekonomicznych zmian, z których wiele już teraz ma miejsce w regionie³². Inuici znaleźli się tym samym na pierwszej linii frontu walki z globalnym ociepleniem, domagając się właściwego rozpoznania i uznania przez wspólnotę międzynarodową istnienia kryzysu ekologicznego w Arktyce, a w związku z tym powszechnej ratyfikacji i implementacji postanowień zawartych i wynikających z *Ramowej konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu* (*United Nations Framework Convention on Climate Change*, UNFCCC)³³.

(AMAP) oraz Conservation of Arctic Flora and Fauna (CAFF). Raport ACIA współfinansowany był także przez U.S. National Science Foundation oraz National Oceanic and Atmospheric Administration. Arctic Climate Impact Assessment (ACIA), *Impacts of a Warming Arctic: Arctic Climate Impact Assessment*, Cambridge: Cambridge University Press 2004, <http://www.amap.no/documents/download/1058>; S.D. Grant, *op. cit.*, s. 393.

³² ACIA, *op. cit.*, s. 8-9.

³³ *United Nations Framework Convention on Climate Change* (UNFCCC) wynegocjonowana została w 1992 r. w trakcie konferencji ONZ, tzw. Szczytu Ziemi zorganizowanego pod hasłem „Środowisko i Rozwój” w Rio de Janeiro (Kanada podpisała i ratyfikowała Konwencję w 1992 r.). Stanowi ona, jak do tej pory, najważniejszy instrument prawny, ustanawiający ramy współpracy międzynarodowej w zakresie ochrony klimatu w myśl osiągniętego konsensusu i konstatacji, że: „zmiany klimatu Ziemi i ich negatywne skutki są wspólnym problemem ludzkości (...), [a – S.B.] globalny charakter zmian klimatu wymaga maksymalnie rozwiniętej współpracy wszystkich państw i ich udziału w efektywnym i odpowiednim międzynarodowym przeciwdziałaniu, zgodnie z ich wspólnymi, lecz zróżnicowanymi możliwościami i ich warunkami społecznymi i ekonomicznymi”. Artykuł drugi Konwencji Klimatycznej wskazuje, że: „Celem podstawowym niniejszej konwencji i wszelkich związanych z nią dokumentów prawnych, które mogą być przyjęte przez Konferencje Stron, jest doprowadzenie (...) do ustabilizowania koncentracji gazów cieplarnianych w atmosferze na poziomie, który zapobiegałby niebezpiecznej antropogenicznej ingerencji w system klimatyczny. Dla uniknięcia zagrożenia produkcji żywności i dla umożliwienia zrównoważonego rozwoju ekonomicznego poziom taki powinien być osiągnięty w okresie wystarczającym do naturalnej adaptacji ekosystemów do zmian klimatu”. *Ramowa konwencja Narodów...*, preambuła, art. 2.

Bibliografia :

- Alaska Federation of Natives, *Leadership Forum*, Sheila Watt-Cloutier, <http://www.nativefederation.org/forum/LF06Bios.php>.
- Arctic Climate Impact Assessment, *Impacts of a Warming Arctic: Arctic Climate Impact Assessment*, Cambridge: Cambridge University Press 2004, <http://www.amap.no/documents/download/1058>.
- Arctic Council, *Declaration on the Establishment of the Arctic Council: Joint Communique of the Governments of the Arctic Countries on the Establishment of the Arctic Council*, 19 September 1996, Ottawa, Canada, <https://www.msz.gov.pl/resource/bad85c24-f6e9-4298-8e67-7f0c42dc8a4e:JCR>.
- Arctic Council, *Environmental Protection*, <http://www.arctic-council.org/index.php/en/environment-a-climate/environmental-protection>.
- Arctic Council, *Indigenous People*, <http://www.arctic-council.org/index.php/en/arctic-peoples/indigenous-people>.
- Bartnik A., Czarnomski K., *Nowe substancje objęte postanowieniami Konwencji Sztokholmskiej oraz substancje kandydackie*, Warszawa 2009, http://ks.ios.edu.pl/files/nowe_substancje-dodatek_a.pdf.
- Dunn T., *Arctic Governance. Arctic Leadership: Collaborative Model Needed to Face Security Issues in the North*, Paper presented at the Peace and Justice Studies Association Conference, October 2, 2010, <http://www.arcticsecurity.org/wp-content/uploads/2010/11/Arctic-Governance-paper.pdf>.
- Earthjustice, *Environmental Rights Report 2008. Human Rights and the Environment*, <http://earthjustice.org/sites/default/files/library/reports/2008-environmental-rights-report.pdf>.
- Grant S. D., *Polar Imperative. A History of Arctic Sovereignty in North America*, Vancouver/Toronto/Berkeley: Douglas & McIntyre Publishers Inc. 2010.
- Huebert R., *The Newly Emerging Arctic Security Environment*, Calgary: Canadian Defence & Foreign Affairs Institute, March 2010, https://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/cdfai/pages/41/attachments/original/1413661956/The_Newly_Emerging_Arctic_Security_Environment.pdf?1413661956.
- Inuit Circumpolar Council Canada, *A Circumpolar Inuit Declaration on Resource Development Principles in Inuit Nunaat*, <http://www.inuitcircumpolar.com/resource-development-principles-in-inuit-nunaat.html>.
- Inuit Circumpolar Council Canada, *Charter*, <http://www.inuitcircumpolar.com/charter--bylaws.html>.
- Inuit Circumpolar Council Canada, *Inuit Circumpolar Council (ICC)*, <http://inuitcircumpolar.com/index.php?ID=16&Lang=En>.

- Inuit Circumpolar Council Canada, *Nuuk Declaration 2010*,
<http://www.inuitcircumpolar.com/declaration---2010.html>.
- Inuit Circumpolar Council Canada, *Utuqiaq Declaration 2006*,
[http://inuitcircumpolar.indelta.ca/files/uploads/icc-files/
theutuqiaqdeclarationcopy.pdf](http://inuitcircumpolar.indelta.ca/files/uploads/icc-files/theutuqiaqdeclarationcopy.pdf).
- Kępa K., *Zmiany klimatu obszarów polarnych w umowach międzynarodowych*,
„Prawo i środowisko” 2009, nr 2 (58), s. 116-134.
- Kępka K., *Arktyka a zmiany klimatu*, 08.12.2010, [http://www.stosunki.pl/
?q=content/arktyka-zmiany-klimatu](http://www.stosunki.pl/?q=content/arktyka-zmiany-klimatu) (12.02.2012).
- Kubiak K., *Interesy i spory państw w Arktyce*, Wrocław: Wydawnictwo
Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej 2009.
- Lyngé A., *Inuit Call on Global Leaders at CoP 17: Binding Agreement Urgently
Needed to Ensure the Future of our Arctic Homeland*, 6 December 2011,
[http://www.inuitcircumpolar.com/uploads/3/0/5/4/30542564/
icccop17calltoactiondec0611.pdf](http://www.inuitcircumpolar.com/uploads/3/0/5/4/30542564/icccop17calltoactiondec0611.pdf).
- Łukaszuk L., *Współpraca i spory międzynarodowe na morzach. Wybrane
zagadnienia prawa, polityki morskiej i ochrony środowiska*, Warszawa:
Difin 2009.
- Machowski J., *Inuit. Legendy, podania i baśnie eskimoskie*, Warszawa:
Wydawnictwo Akademickie Dialog 1999.
- Millennium Ecosystems Assessment, *Ecosystems and Human Well-being:
Synthesis*, Washington: Island Press World Resources Institute 2005,
<http://www.millenniumassessment.org/documents/document.356.aspx.pdf>.
- Office of the Auditor General of Canada, *Report of the Commissioner of the
Environment and Sustainable Development to the House of Commons. The
Fall 2010*, Ottawa: Office of the Auditor General 2010, [http://www.oag-
bvg.gc.ca/internet/docs/parl_cesd_201012_00_e.pdf](http://www.oag-bvg.gc.ca/internet/docs/parl_cesd_201012_00_e.pdf).
- Piaseczny J., *Spory o podział Arktyki*, „Przegląd” 2010, nr 14,
<http://www.przegląd-tygodnik.pl/pl/artykul/spory-o-podzial-arktyki>.
- Ramowa konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu,
sporządzona w Nowym Jorku dnia 9 maja 1992 r., Dz.U.96.53.238.
- Sheila Watt-Cloutier, *Citation Lifetime Achievement*,
http://www.canadiangeographic.ca/cea/archives/archives_lifetime.asp?id=159.
- Smith H.A., Parks B., *Climate Change, Environmental Security and Inuit
Peoples*, w: *Critical Environmental Security: Rethinking the Links Between
Natural Resources and Political Violence*, M.A. Schnurr, L.A. Swatuk
(red.), Halifax: Centre for Foreign Policy Studies Dalhousie University
2010.
- Stern P. R., *Daily Life of the Inuit*, Santa Barbara: ABC-CLIO LLC. 2010.
- The Indigenous World 2011*, K. Wessendorf (red.), Copenhagen: The International
Work Group for Indigenous Affairs 2011.

Sylvia Bezak ukończyła w 2012 roku studia na kierunku kulturoznawstwo, specjalność amerykanistyka w Instytucie Amerykanistyki i Studiów Polonijnych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Praca magisterska pt. „Inuici kanadyjskiego rejonu Arktyki wobec postępującej zmiany klimatu i środowiska naturalnego na początku XXI w.” została napisana pod kierunkiem dr hab. Anny Reczyńskiej, prof. UJ.